

האם באמת חלק הרמב"ם על חז"ל בעניני רפואה?

תגובה למאמרו של ד"ר אוריאל לוינגר

כבוד הרופא ד"ר אוריאל לוינגר נ"י

בדבר מש"כ במאמרו הרפואה וההלכה בהבנתו של הרמב"ם ביד החזקה, ובקשני לחו"ד.

אכתוב מתחילה שני כללים, שעל פי זה יתברר קוטב הדברים.

א. דרכו של הרמב"ם להביא בספרו רק דברים שלא ישתנו, הן בטבעם והן בהלכתם. דהיינו דברים שעתידים להשתנות, לא הביא הרמב"ם בספרו. ולכן לא הביא מעניין השדים וכדו'. כך שידע שלא יהיו שכיחים בינינו. וכבר בזמן הקדמונים לא היו שכיחים. – ואכתוב דוגמא אחת והיא: בהגהות מרדכי מסכת שבת עמ' פ"א מדה"ס, כתב בזה"ל "ומביצה קלופה ששאלת אמאי לא חיישינן לרוח רעה כדאיתא פרק כל היד (נדה י"ג) יפה כתבתם דדילמא לא שכיח בינינו כו" עכ"ל. – וכיו"ב מצינו הרבה בתשובת הגאונים, ואיננו תח"י לציין המקור. ואשר על כן, לא הביא הרמב"ם בספרו, רק הלכות פסוקות הקבועות לדורות.

ב. הנה סוגיות הש"ס לא הוקבעו רק על דברים השכיחים, אולם גם בדברים שכיחים מצינו דברים שהיו ברורים לבעלי הש"ס שלא הוצרכו לפרש. – ואכתוב דוגמא אחת והיא: ענין גבולות הארץ, ובפרט היכן הוא גבול הדרומי של ארץ ישראל. ומצינו בזה דברים מתחלפים, עיין באורך בספר דרך אמונה (פ"א תרומות ה"ז), ובסופו הביא תשובת מו"ז הגריש"א שליט"א, שאין לנו בזה הכרעה. והביאור הוא דאמנם מצאנו בדברי חז"ל קביעות של מקום הגבול, אבל לא נתבררו הדברים באופן מסויים לקבוע הדבר. ולכן מה שמזכירים בש"ס מקומות לאורך הגבול, הוא מפני שלבעלי הש"ס היה דבר זה קבוע וברור, ולא הוצרכו לפרשו.

ומעתה מתבאר מה שלא הזכירו בש"ס סוגיות קבועות ומפורשות בעניני רפואה, כיוון שהדבר היה ברור לבעלי הש"ס, וכמו שידעו שאר החכמות ולא הזכירום בסוגיות מפורשות, אלא רק לצורך בירור דברים אחרים נסתייעו בידיעתם בהם.

ופוק חזי מה שהרמב"ם עצמו בפירושו המשנה (פ"ח דבכורות) כתב: "אבל מה שאומרים המגידים שהאשה חיה אחר שקורעים דופנה ומתעברת

ויולדת, איני יודע לו טעם, והוא עניין זר מאד כו' ע"כ. והרי הדבר מוכח בש"ס שידעו חוכמת הניתוח. וכבר כתב על זה החזון איש, בספרו אמונה ובטחון (פ"ה ג'), בזה"ל: ומן המפורסמות בגמ', הניתוח של הוצאת הוולד דרך דופן, ולרפא האם ברפואה שלימה שתחזור ותתעבר ותלד, והר"מ בפה"מ כו', אבל כבר נתפתח בזמנינו הניתוח של הדופן והאם מתרפאה וחוזרת ומתעברת ויולדת, ואין זה מן הנמנע שהיו רופאים הבקיאים ומאומנים בניתוח זה בזמן המשנה עכ"ל החזו"א.

וממשיך החזון איש, שם: "ומצינו שהיו בקיאים בחכמת הניתוח כדאמר סנהדרין ל"ג א', דאמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה. הנה היו כל כך מומחים בניתוח זה עד שהיה מנהג קבוע להם לעשות ניתוח זה לכל אלה הנשלחים חוץ למדינה, ובחסותם על כלכלת מדינתם שיצטרכו להם ארצות שכיניהם תמיד להספקת הבשר, התחכמו פן יקבעו רפת ודיר בארצות אחרות ויחרב הכנסתם, סדרו נטילת האם על פי רופאים לכל פרה וחזירה הנשלחת לחוץ. וכך היו בקיאים לעשות ניתוח לבני אדם ולהוציא את הטחול, וזה גורם קלות בתנועת הגוף וכדאמר ע"ז (מ"ד א') וחמישים איש רצים לפניו, מאי רבותיהו, תנא כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו, ופרש"י נטולי הטחול שהטחול מכביד, וחקוקי כפות הרגלים ניטל הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוצים וברקנים, והוא גם כן מנפלאות הניתוחים. והיה להם סמים המחלימים את העצמות ומקשים אותם, דבלא זה חקיקת הבשר תקלקל את העצמות ותרפה את הפסיעות עכ"ל החזו"א. וע"ש עוד מש"כ החזו"א באות ד' וה'.

על כל פנים יעויי"ש ברמב"ם בפירוש המשניות שהסביר כוונת המשנה דקאיירי באופן ששייך שני ולדות אע"פ שאמם מתה. – הנה לא השמיט הרמב"ם הך הלכתא מפני שלא היתה באופן השימושי בזמנו, אלא ביאר המשנה באופן שמסתבר להבינו גם ללומד משנה זו, בזמן שכתב הרמב"ם את פירושו.

ובזה מבואר ג"כ מה שהביא רו"מ מדברי הצ"ח ביצה (ז'), בהשמטת הרמב"ם דברי הגמרא שם, ביצה שיצאה רובה מעיו"ט וחזרה, מותרת לאכלה ביו"ט, דהוא מפני "כי אין דרך הטבע נגמר כי אם ביציאתה כולה לאויר העולם ולא רובה". הנה כוונתו לומר, דהרי הך מלתא הוא שייך באופן רחוק מאוד, ולא שכיח שיהא דבר זה מצוי אלא באופן רחוק מאוד, ולכן לא הביא הרמב"ם בספרו רק להלכות השכיחות. – דדרכו של הרמב"ם לפסוק רק כפי אופן השימושי בתכלית. הן לא דבר שישתנה מציאותו, הן לא דבר שיכול להיות באופן רחוק, הן דבר שהקורא את פסקיו לא יבינהו על נכון בשעת קריאתו (כגון ניתוח, דבזמן הרמב"ם לא השתמשו בו, אע"פ שוודאי

ידעו הרמב"ם מסוגיות הש"ס, אלא דכדי לכתוב ספר הלכתי השווה לכל נפש, או לפרש המשנה, בזה פירש כפי המציאות המשתקפת בעיני הלומד).

ובדבר הערותיו על דברי הרמב"ם שלא נמצא להם מקור. הנה כבר רבו הספרים המציינים ומגלים מקור לכל דיבור ודיבור וכל תיבה ותיבה בלשונו. ואגב מה שכתב רו"מ, דלא נמצא מקור לדברי הרמב"ם (פ"ד מדעות הי"ח) שכתב דלא יקז דם אלא אם יהיה צריך לו ביותר, כבר שמעתי מכבוד מורי חמי הרב יצחק זילברשטיין שליט"א, דמקורו מסוגיית הש"ס שבת (קכ"ט א') "האי מאן דעביד מילתא וכו', דילמא שפי ליה אומנא ומוקים ליה ארביעתא ואתי זיקא ושאיף מיניה ואתי לידי סכנה" וכן כל כיו"ב ע"ש.

ורבינו הגדול כליל המדעים הגה"צ המלבי"ם זצוקל"ה, חיבר פירוש יקר על פרק רביעי מהלכות דעות להרמב"ם, בשם "עלה לתרופה", ושם מפלפל ונחית לעומקא דדינא, במקור טהור לדברי הרמב"ם בהלכתא גבירתא אלו, יעוי"ש ותרווה נחת.

ונראה מתוך דבריו שם דנחית להכי, לאפוקי מכגון הסבורים דרפואה טבעית אין מקורה בתלמודין, וכמו שכתב בהקדמתו: "עלה לתרופה, להתיר פה של אלמים וכו', מעל שולחן הקדוש, העומד בבית המלך הגדול, אביר הרופאים של הטבעים הרמב"ם, בנויים לתלפיות, על כבוד מלכים אין חקר, רבותינו הקדושים חכמי התלמוד ז"ל וכו'". עכ"ל המלבי"ם שם.

מקור: אסיא עא-עב עמ' 87-89 (2003).